

En ny bild av 1600-talets Stockholm

En panoramabild över 1600-talets Stockholm utbjöds på Christies i Paris sommaren 2009. Bilden, en 120 cm lång teckning utförd med tunt bläck och blyerts, förvärvades av Samfundet S:t Erik och donerades till Stadsmuseet år 2010. Teckningen finns från och med 22 april 2010 utställd på Stockholms stadsmuseum.

Hela teckningen, en 120 cm lång teckning utförd med tunt bläck och blyerts.

Foto: Ramón Maldonado, Stockholms stadsmuseum

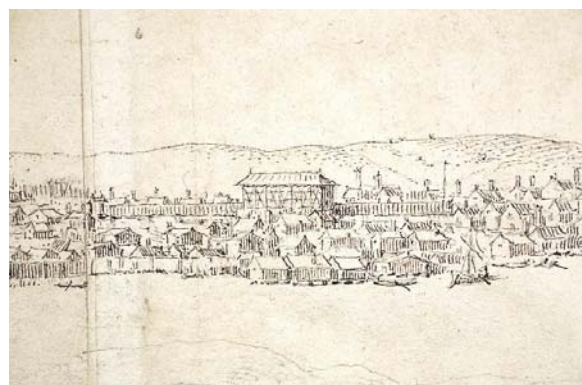
Teckningen kom från en engelsk samling och har en anteckning på baksidan som uppger att den föreställer Bryssel och är tecknad av Wencelaus Hollar, välkänd tecknare och gravör. Troligen har denna felaktiga uppgift tillkommit i samband med försäljningen 1839 efter den bekante danske konstsamlaren Johan Conrad Spengler som tidigare ägt bilden.

Under 170 år har uppenbarligen ingen reagerat över att motivet inte är Bryssel och bilden har alltså varit helt okänd för stockholmsforskningen. Man kan givetvis ställa sig frågan om den skulle kunna vara tecknad av Hollar eftersom den är mycket skickligt utförd. Men det är inte sannolikt – Hollar kan inte påvisas ha varit i Sverige under den tid teckningen bör ha tillkommit och teckningsmaneriet skiljer sig från hans samtida teckningar av andra europeiska städer.

Märkligt är att bilden kan dateras till tiden före 1636 och alltså återger ett Stockholm som det bör ha sett ut under Gustav II Adolfs tid - en period från vilken vi så gott som helt saknar dokumentation i bild av stadens utseende. Ännu har inte huvudstaden förändrats genom den omfattande utbyggnad och radikala stadsplanereglering som igångsattes på malmarna strax härefter.

Tecknaren har Kungsholmen som utsiktspunkt och hälften av panoramat skildrar Norrmalm – Norre förstaden med egna stadsrättigheter mellan 1602 och 1635 - huvudsakligen bebyggd med timmerstugor. I denna del av förstaden fanns 288 gårdar år 1629.

Klara kyrka reser sig högt över bebyggelsen. För första gången får vi se en bild av den inhägnade beridarebanan med sin stora byggnad, på platsen för nuvarande Hötorgscity. Infarten till stadsholmen har kvar de tunga försvarsanläggningarna – vi kan t ex se den mur på Helgeandsholmen varav ännu rester finns kvar i medeltidsmuseet.

På platsen för nuvarande Hötorgscity låg den inhägnade beridarebanan med sin stora byggnad.

Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum

Slottet Tre Kronor känner vi till stora delar igen från andra bilder – ett detaljstudium kan kanske ge nya ledtrådar till dess byggnadshistoria under det tidiga 1600-talet. Storkyrkan, Tyska kyrkan med sitt torn från 1610-talet och Riddarholmskyrkan är noggrant återgivna.

På Riddarholmen ses det ännu kvarvarande "Birger Jarls torn" från omkring 1530. Den profana bebyggelsen på stadsholmen har till största delen en modest skala; några enstaka gavelhus reser sig över de övriga husen. Yttre söderport med porttorn och vallgrav från 1500-talet - på platsen för den nuvarande trafikaneläggningen Slussen - är tydligt redovisad. På Södermalm är bebyggelsen i huvudsak koncentrerad till strandkanten och trakten strax öster om Mariaberget. Märkligt är att Maria kyrka med sitt nya torn från 1627 inte finns med.

Teckningen förefaller vara utförd med avsikt att ge en så riktig bild som möjligt av staden. Det är inte fråga om att ge en glorifierad bild. Trots den lilla skalan är slottet, kyrkorna och befästningsanläggningarna detaljerat redovisade.

Panoramat kan sålunda ge oss en hel del ny kunskap om hur Stockholm såg ut under perioden just före den stora omgestaltningen. Bilden kan användas för studier av en rad enstaka byggnader och anläggningar.

En fråga som man måste ställa sig är varför bilden tecknats. På vems uppdrag har den gjorts? Är avsikten att ta fram ett underlag för en kopparstucken bild – de stora förlagshusen på kontinenten publicerade ju bilder av världens kända städer? Att den svenska riksstyrelsen – i ett läge när man stod på tröskeln till en ny stormaktsställning - för en internationell publik skulle vilja visa upp sin huvudstad i detta skick är ytterst tveksamt. Man hade avancerade planer för hur staden egentligen borde vara utformad och var uppenbart missbelåten över dess verkliga tillstånd – man ville därför inte inbjuda utländska sändebud till Gustav Adolfs begravning. Intresset hos kontinentens statsmakter, för att nu inte tala om Danmark, att få kunskap om Stockholms utformning och försvar borde däremot ha varit stort. Teckningen ger sålunda upphov till en rad intressanta frågor som fortsatt forskning kanske kan ge svar på.

Marianne Råberg

fil dr, f d stadsantikvarie och chef för Stockholms stadsmuseums kulturmiljöavdelning

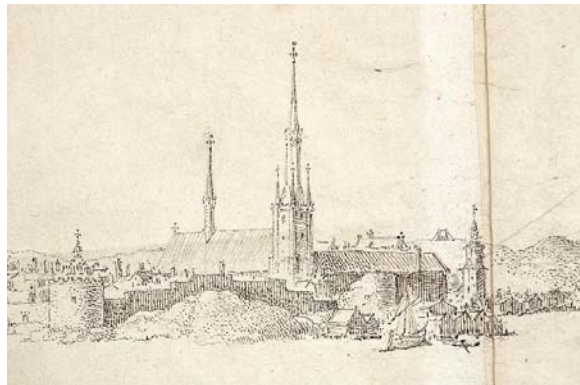
Teckningen visas från och med den 22 april 2010 på Stockholms stadsmuseum. I Samfundet S:t Eriks årsbok 2009 finns en utförlig artikel om teckningen.

Inventarienummer SSM 106 701.

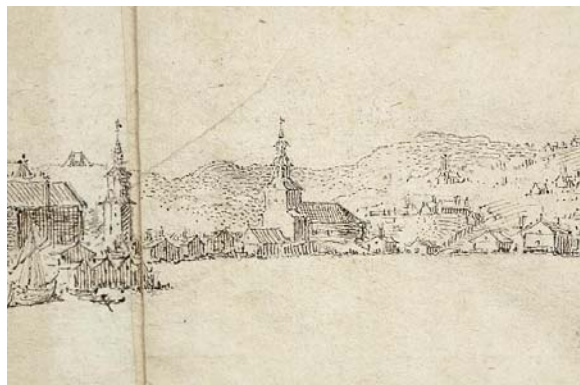
Slottet Tre Kronor.

Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum

Riddarholmen.

Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum

I bildens mitt yttre söderport som låg på platsen för den nuvarande trafikaneläggningen Slussen.

Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum